ספר
בית יעקב

אשר חיבר הרב המופלג חד מתקיפי קמאי

מוהר"ר **יעקב** בן מוהר"ר שמואל ר"מ ואב"ד דק"ק **צויזמיר**

נדפס לראשונה בשנת תנ"ו

ועתה הוקם מחדש בית יעקב לתפארת

ומסביב לבית נקבצו הבאים באהלי יעקב והם ציונים וליקוטי הערות מאת גדולי הדורות

עם **תשובות וגליונות מגדולי ישראל** זי"ע **מכתי"ק** ובתוכם הגהות **הגאון רבינו עקיבא איגר** זצ"ל **מכתי"ק**

עם מפתחות ותולדות המחבר ועוד הרבה הוספות כמבואר בהקדמת המו"ל

ומחובר לקודש קונטרס **ישועת יעקב** מאת נכד רבינו

ה"ה מוהר"ר **יהושע העשיל** ז"ל מ"מ ומו"ץ בק"ק **ביחאב ישן**

והוא חלק שני מספר **מצמיח ישועה** שנדפס בעיר נאוויידוואהר שנת **תקמ"ב** לפ"ק

יוצא לאור בעזרת צורי וגואלי

על ידי הצעיר באלפ"י

חנני' יום טוב ליפא עסטרייבער

פה ק"ק **לונדון** יצ"ו

שנת **יהא הבית יעקב לבו ונלבה** [תשפ"ב] לפ"ק

להערות ולכל עניני הספר:

14 Shushan Close
Northfield Road
London N16 5FB

(Tel.) 020-8809-2282
(Fax) 020-8809-3541
seferbaisyakov@gmail.com

הספר אפשר להשיג:

בארץ ישראל: 052-766-9616

בארה"ב: 1917-586-1967

©
כל הזכויות שמורות

עריכה, עיצוב, והדפסה:

מכון עלה זית
עריכת ספרים מרישא עד גמירא
publish@alehzayis.com | 732.513.3466
FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

Rabbi M. C. E. Padwa
Principal Rabbinical Authority
of the
Union of Orthodox Hebrew Congregations
58 Filey Avenue, London N16 6JJ

משה חיים אפרים פדווא
אב"ד דהתאחדות קהלות החרדים
לונדון תע"א

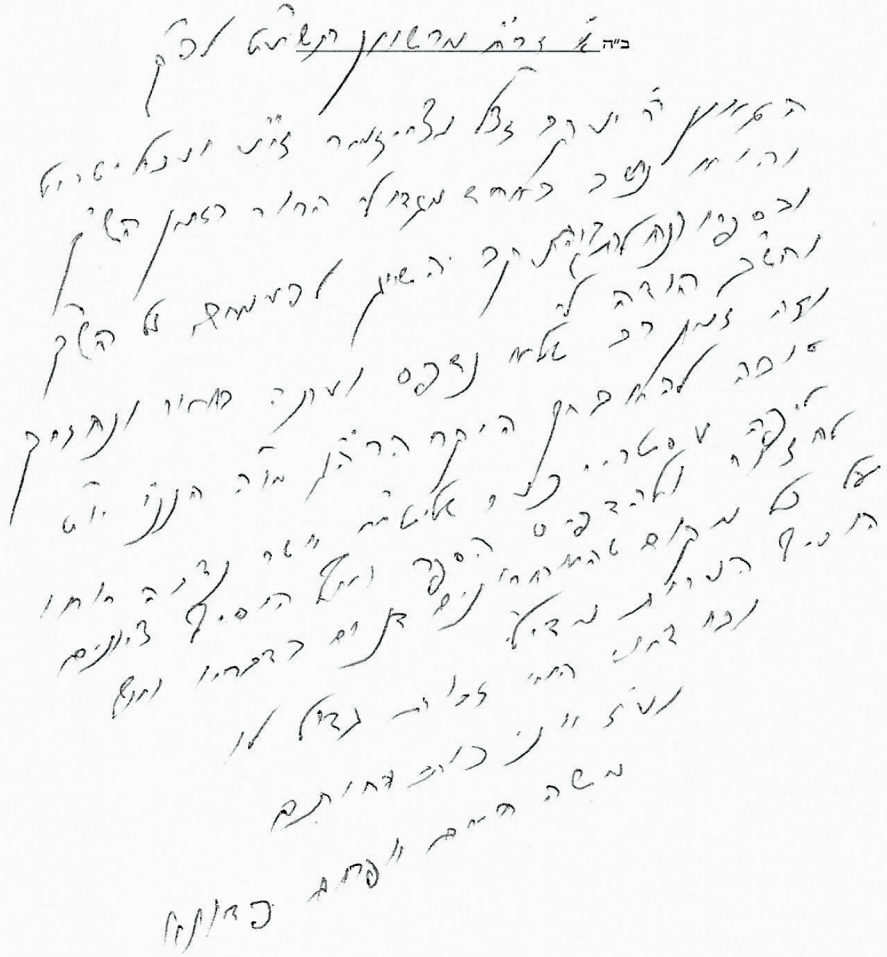

ב"ה א' דר"ח מרחשון תשע"ט לפ"ק

הגאון ר"ר יעקב זצ"ל מצויזמיר זי"ע ועל כל ישראל, והוא נחשב כאחד מגדולי הדור בזמן הש"ך, ובספרו בית יעקב השיג לפעמים על הש"ך, והש"ך הודה לו.

וזה זמן רב שלא נדפס, ועתה בואו ונחזיק טובה להאברך היקר הרה"ג מו"ה חנני' יו"ט ליפא עסטרייכער שליט"א, אשר נדבה רוחו לחזור ולהדפיס הספר, ואף הוסיף ציונים על כל מקום שהאחרונים דנים בדבריו, ואף הוסיף הערות מדילי'. ובוודאי הוא זכות גדול לו.

וע"ז אני כותב וחותם
משה חיים אפרים פדווא

אברהם יצחק אולמאן
חבר הבר"צ העדה החרדית
ורב שכונת גבעת שאול
פעיה"ק **ירושלם** תובב"א

בס"ד

הסכמה

משמיא קא זכו ליה להאי גברא יקירא חו"ב טובא הרב הגאון מו"ה **חנניה יו"ט ליפא עסטרייכער** שליט"א מחשובי הת"ח בעי"ת לונדון יע"א, חתן הרה"ח מו"ה שרגא פייבוש שפיץ שליט"א נו"נ לכק"ז הגה"ק רשכבה"ג בעל יריעות שלמה זי"ע אבד"ק מאקאווא לברר מקחו של צדיק מגאוני ישראל ברור דיעה ה"ה הגאון **בעל שו"ת בית יעקב** זצ"ל אשר שמעתתיה מיבדרין בי רבנן וכל גדולי דורו והבאים אחריהם נשאו ונתנו בדברי קדשו כידוע.

והרה"ג הנ"ל זכה להתעסק בקדשים זמן זמנים טובא להוציא לאור עולם דברי תורתו של הגאון זצ"ל בדפוס משובח ובסילוק הטעויות לקיים רצון צדיק המחבר זצ"ל אשר כתב בעצמו בסוף ספרו 'ואחלה פני המעיין מי שיש בידו לתקן אל ימנע טוב ויבא עליו ברכת טוב.

וגם זכה לאסוף לפונדק אחד ליקוטי הערות מגדולי האחרונים שנו"נ בדבריו, ומגלגלין זכות ע"י זכאי להוציא לראשונה לאור עולם גליונות כת"י מגדולי המורים ה"ה רבינו עקיבא אייגער והגאון רבי וואלף באסקאוויטש בעל סדר משנה וכהנה רבות.

והרה"ג הנ"ל העתיק וצירף ממה שרשמתי עלי גליון ספר בית יעקב אשר עמדי, וגם לרבות כמה תשובות שכתבתי במשא ומתן לפלפל בדברי הגאון המחבר זי"ע, ולבטח כל תופשי תורה והוגיה יענו ויאמרו ברקאי בהגלות נגלות אור יקרות, וזכות האי גאון ותורתו יעמוד למע"כ ולנו ולכל המסייעים להתברך בברכת התורה ויפוצו מעינותיו חוצה כי"ר

ח"ש אור ליום ועש"ק לסדר ויעקב איש תם ישב אהלים ד' כסלו תשפ"א פעיה"ק ירושלם ת"ו נאם אברהם יצחק אולמאן

בס"ד

משה יהודא ליב ראבינאוויטש
אבדק"ק מונקאטש
ברוקלין, ניו יארק

Grand Rabbi
Moishe L. Rabinovich
of Munkacs
1417 49th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

ה' ניסן ה'תשפ"א

לכבוד ידידנו האברך כמדרשו וכמשמעו
הר"ר חנני' יו"ט ליפא עסטרייכער הי"ו
בן ידידינו עוב הרה"ח ר' יעקב יהודא יצחק הי"ו

לשמחה ולעונג היה לי לראות ולשמוע שאתה מתעסק בקדשים לחדש ולהוציא לאור הספר שו"ת בית יעקב, שנדפס לראשונה לפני שלש מאות שנה על ידי אחד מגדולי הפוסקים בדור ההוא, ואתה יגעת וצכית בעה"י לגלות את האור כי טוב עם הוספות רבות וחשיבות.

ידי תכון עמך לחצקך ולאמצך שתצכה בקרוב לברך על המוגמר, ומה טוב ומה נעים לראותך יושב באהלו של תורה, ותורה וחסידות מחצרת על אכסניא שלה, ה"ה בית אבותיך החשובים אשר עוד צכיתי להכירם, צקינו הגה"ח ר' פנחס צ"ל ואביו הגה"ח ר' משה אליהו צ"ל, אשר היו מבני היכלא קדישא של אא"צ רבה"ק בעל מנחת אלעצר צי"ע.

בברכה שתהיה ברכת ד' עליכם מעתה ועד עולם.

[illegible]

בעזהשי"ת

מאיר שפיטץ

אבדק"ק ביסטריץ

ברוקלין נ.י. יע"א

חזיתי איש מהיר במלאכתו, מלאכת הקודש, נכדי היקר והנעלה, חתן בני, הרב המאוה"ג לממשלת התורה, כשלמה עוטה אורה, קנקן חדש מלא ישן, שואב מים בששון, דרופתקי דאורייתא, חו"ב טובא, כשמן הטוב תורק שמו מוה"ר חנני' יו"ט ליפא עסטרייכער שליט"א מרביץ תורה בעי"ת לאנדאן הבירה, אשר אזר עצמו בגבורה לחדש הדר זיו של ספר שו"ת בית יעקב לחד מתקיפי קדמאי, אשר כל שלטי הגבורים, וגדולי המורים, צללו במים אדירים, להבין דבריו, ותלו כלי זיינם עליו.

והרב המו"ל הגדיל לעשות אזנים לתורה בכל העינינים ובכל המובנים, אחרי שבדפוסים הקודמים עלו בו קמשונים, ואיזן וחיקר והגי' כראוי, וגם הוסיף הגהות והערות מכמה מצוקי תבל ה"ה הגאון ר' עקיבא איגר ור' וואלף באסקאוויטץ, מרן בעל ייטב לב זכר כולם לברכה, עם כמה הערות והוספות מועילות, על אדני הצדק מוצקים, אלקים ואנשים משמחים, כראוי וכיאות לכבודו של המחבר, אשר בעים רוחו האיר פני תבל, לכל בית ישראל.

אשרי לו ואשרי חלקו שזכה לברר מקחו של צדיק שחכמינו ז"ל אמרו כאלו קיים עשרת הדברות, זכותו הגדול של המחבר זצ"ל עליו יגן, באלף המגן, שימשיך הלאה במעלות התורה, ויראה טהורה, ויזכה יחד עם ב"ב לרב נחת ועונג דקדושה מכל יו"ח היקרים, ועד זקנה ועד שיבה יתמלא תמיד כל משאלות לבבו לטובה כאו"נ הטוב כל הימים.

כו"ח בין דבחא לעצרתא ג' לס' וחי בהם שנת תשפ"א לפ"ק

מאיר שפיטץ

פה ברוקלין ני"י

RABBI MOSHE SHOUL KLEIN
Dayan in Beth Din of Hagaon Harav Wozner Zatzal
and Rabbi of "Or Hachayim" area Bnei Brak

משה שאול קליין
דומ"צ בביד"צ דמרן הגר"ש ואזנר זצללה"ה
ורב שכונת "אור החיים" בני ברק

ב"ה, יום כ' במרחשון תשפ"ב לפ"ק

מכתב ברכה

הנה שו"ת "בית יעקב" אשר חיבר חד מקמאי רבי יעקב בן רבי
שמואל רמ' ואב"ד דקק"ק לויצמר אשר היה מצמן השק"ן ובדולי
האחרונים דנים הרבה בדבריו, אמנם הספר היה בדפוס
עם אותיות שבורות והרבה טעויות דפוס. והאברך היקר הרב הגאון
מו"ה חנניה יו"ט ליפא עסטרייכער שליט"א עסק שנים רבות להגיה
את הספר מכל טעויות, והוסיף הרבה הערות מחכימות ותוספת
דבריו של גדולי האחרונים בשולי הגליון ורואיתי שיש בזה יצירת
פאר לרומם מקחו של צדיק, ועתה רוצה להוציאו לאור בדפוס
משובח עם התוספת של הערות, ואמרתי לפעלם טבא. ובודאי
שיהיה הדבר נחת רוח לנשמת המחבר וימליץ טוב עבור
כל העוסקים להפיץ ברבים את ספרו הנ"ל.
והריני לברכו בברכת טוב על דבר הוצאת הספר עם ההערות
ותוספת דברים נכת ונכלבה ומפיץ ה' בידו יצלח ויצבה להפיץ
גם תידושי תורתו ללומדי תורה ועוסקי בירור הלכותיה.

ועד בזה עה"ח
משה שאול קליין

משה שאול קליין
ורב שכונת
אור החיים
בני - ברק
דומ"צ בביד"צ דמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל

לזכרון בהיכל ה'

לעילוי נשמת

הרה"ח מו"ה ר' **אברהם יעקב** ז"ל

בן מו"ה ר' **אשר** ז"ל **שטערנליכט**

נלב"ע ט' טבת תשס"ט לפ"ק

תנצב"ה

יוחקו לזכרון בספר

אביו מו"ה ר' **אשר** ז"ל הי"ד

בן מו"ה ר' יחיאל מאיר ז"ל

היא"צ נקבע ליום ו' טבת

אמו מרת **אסתר רבקה** ע"ה

בת מו"ה ר' **אלתר צבי יוסף** ז"ל

נלב"ע כ"ג תשרי תשל"ג לפ"ק

תנצב"ה

הונצח ע"י

הרה"ח ר' משה יהושע חיים שטערנליכט שליט"א

לזכרון עולם יוחק בספר

הרב החסיד

ר׳ שלום צבי

בן ר׳ אליקים געציל ז״ל

בערגער

נלב״ע ביום י״ט שבט תשס״ג

תנצב״ה

וזוגתו החשובה

מרת **פראדל** ע״ה

בת ר׳ יעקב ז״ל

נלב״ע ביום י״א סיון תשמ״ג לפ״ק

תנצב״ה

הונצח ע״י חתנם

הרה״ח ר׳ משה יהושע חיים שטערנליכט שליט״א

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מורנו ורבינו

משרידי דור הישן

מרן הגאון הגדול

רשכבה"ג

משולם דוד

בן מרן

יצחק זאב הלוי

סאלאוויציק

זצוק"ל

ראש ישיבת בריסק

נלב"ע ביום י"ח שבט תשפ"א לפ"ק

לדאבון לב תלמידיו בכל רחבי תבל

תנצב"ה

לעילוי נשמת

חותני זקיני

הגה"ח המפורסם

אברהם יחזקאל גדליה יוסף

ב"ר חיים הכהן שלאף

ויטע אברהם אש"ל

נטע בלבבנו מושגים חדשים במצות גמ"ח

גאון במדת החסד ופזר כל הונו לצדקה

העמיד תלמידים הרבה

וקיבל יסורים באהבה

נלב"ע ביום כ"ז חשון תשפ"א לפ"ק

תנצב"ה

ואשתו האשה החשובה והצדקנית

מרת **שרה**

בת ר' **אברהם בער עסטרייכער**

נלב"ע בדמ"י ימיה ביום כג אייר תשס"ו לפ"ק

תנצב"ה

נר ה' נשמת אדם

לזכרון בהיכל ה'

נשמת אא"ז הרה"ח המפורסם

מוהר"ר משה אליהו

ב"ר חיים אהרן עסטרייכער

היה דבוק בכל נימי נפשו לרבותיו נ"ע

הגה"ק ממונקאטש בעל מנחת אלעזר

והגה"ק מסאטמאר בעל דברי יואל

זכותם יגן עלינו

נלב"ע ביום כ"ח שבט תשל"ט לפ"ק

תנצב"ה

ואשתו הצנועה והחסידה המפורסמת

אסתר רויזא

בת ר' יעקב יודא הכהן גליק

נלב"ע ערב יום הכפורים תשמ"ט לפ"ק

תנצב"ה

לזכרון בהיכל ה׳

לעילוי נשמת

זקיני הגה״ח

ר׳ **פנחס**

ב״ר משה אליהו **עסטרייכער**

חסיד המתחסד עם קונו

ותלמיד חכם בכל דרכיו

בנגלה ונסתר לו עשר ידות

ובקי נפלא בכל מכמני התורה

נלב״ע ביום כ׳ סיון תש״ס לפ״ק

תנצב״ה

ואשתו הצנועה והחסידה אשת חבר

מרת דבורה

בת ר׳ **אלעזר הכהן ענדצווייג**

נלב״ע ביום ד׳ כסלו תשע״ד לפ״ק

תנצב״ה

לזכרון בספר יוחק

נשמת זקיני אבי אמי

הרב החסיד

רבי אלימלך

בן הרה"ח **רבי זאב (וואלף) לאנדא**

הקדיש כל ימיו לעבודתו יתברך

בשמחה ובמסירות נפש

לימד דעת את העם בפרט בספר חובת הלבבות

בישראל יקרא שמו **רבי אלימלך הגדול**

צהלתו בפניו בעת קבלת שבת ידוע ומפורסם לכל

כתת רגליו לגמילות חסדים

נלב"ע ביום כ"ה מנחם אב תשס"ג

תנצב"ה

ואשתו מחברתו הטהורה

מרת **חיה שרה**

בת ר' **חנני' יו"ט ליפא אלטמאן**

נלב"ע ביום כ"ד אייר תשע"ו לפ"ק

תנצב"ה

לזכרון בהיכל ה׳

לעילוי נשמת דו״ז הרה״ג

ר׳ **מאיר גדליה**

ב״ר פנחס **עסטרייכער**

עסק בתורה ובעבודה בשקידה

דמות ומופת לרבים בתורתו וצדקתו

עמוד התווך של ישיבת מתיבתא

פה עיר הבירה לונדון

נלב״ע ביום י״ג כסלו תש״ע לפ״ק

תנצב״ה

ואשתו האשה הצדקנית מרת **פייצא**

בת ר׳ משה אליהו **עסטרייכער**

נלב״ע ביום יא שבט תשע״ה לפ״ק

תנצב״ה

הונצח ע״י בניהם החשובים שליט״א

נר ה' נשמת אדם

לזכרון בהיכל ה'

נשמת דו"ז הרב החסיד

גדול בתורה וביראה

מוהר"ר **יעקב יודא**

ב"ר משה אליהו **עסטרייבער**

חכם בדרכיו וחסיד במעשיו

מופלג בדעת זקנים מדור הישן

ידיו רב לו בספרי תשובות הקדמונים

פעל הרבה למען חיזוק הדת

חיות נפשו בכל מילי דשמיא

לבו ער להיטב עם זולתו

נלב"ע ביום ט"ו אייר שנת תש"פ לפ"ק

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו החשובים שליט"א

לזכרון בהיכל ה׳

נשמת הרב החסיד

המפורסם

מוהר״ר **משה**

ב״ר סיני יהודה **גראס** זלה״ה

יקר הערך דלית ליה טימא

איש תבונות אשר רבים נהנו מאורו

משכיל אל דל ואל כל נצרך

הגה בתורה מתוך חדוה עילאה

רחים ומוקיר רבנן ואיהו גופיה חד מיניה

נלב״ע בפתע פתאום לדאבון לב כל מכיריו

ביום ו׳ תמוז תשס״ה לפ״ק

תנצב״ה

הונצח ע״י בניו החשובים שליט״א

לזכרון בספר

לעילוי נשמת

דו"ז הרב החסיד

מוהר"ר

אריה [לייבוש]

ב"ר אהרן

טייטעלבוים

שבק לן חיים לכל חי ביום

ג' סיון שנת תש"פ לפ"ק

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו

הרה"ח ר' יוסף ליפשיץ שליט"א

מפה ק"ק לונדון יצ"ו

לזכרון עולם יוחק בספר

נשמת דו"ז הרב החסיד

מוהר"ר **משה אריה**

ב"ר אליעזר ליפמאן ווייס

שבק לן חיים לכל חי ביום

כ"ט אדר תשנ"ו לפ"ק

תנצב"ה

ונשמת זוגתו אשתו הצנועה והמהוללה

מרת **פראדל**

בת ר' משה אליהו **עסטרייכער**

נלב"ע בקוצר ימיה ביום י' אב תשל"ד לפ"ק

תנצב"ה

הונצח ע"י בנם

הרה"ח ר' ליפא ווייס שליט"א

מפה ק"ק לונדון יצ"ו

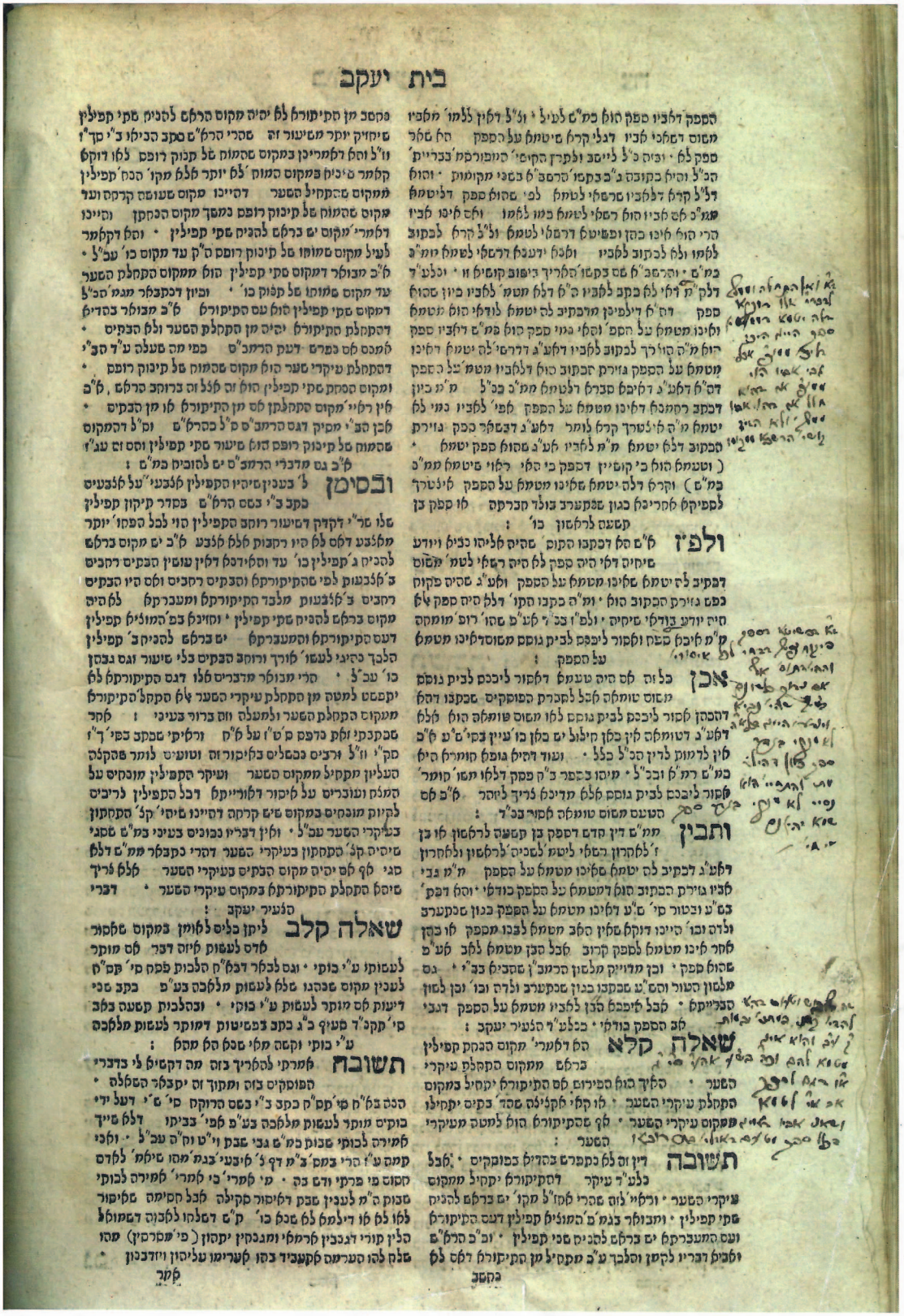

צילום הגהות מכתב יד קדשו של הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע
מבית גנזיו של הרה"ח ר' מרדכי יהודה בן ר' יעקב גאלדענבערג ז"ל

צילום כתב יד קדשו של הגאון רבי אליקום גועץ סג"ל
'חדשים מקרוב יצא לאור תעלומות החכמה של הרב המחבר בית יעקב'

תוכן העניינים

שו"ת בית יעקב - מהדו"ח

דברים אחדים - מאת המוציא לאור ..... ה

פתח הבית - תולדות רבינו המחבר ..... יא

מפתח הקצר לסימני הספר לפי סדר השו"ע ..... נג

תוכן התשובות [החדש] ..... נד

תוכן הספר - מדפו"ר

צילום דף השער ..... סו

הסכמות ועד ארבע ארצות ..... סז

הקדמת המחבר ..... סט

שו"ת בית יעקב סימן א' - קע"ד ..... א

סימני הספר למצוא דברי חפץ ..... תקפא

מילואים - מהדו"ח

א - ליקוטי הערות, והגהות מכת"י ..... תרז

ב - תשובות גדולי ישראל מכתי"ק ..... תרכז

ג - קונטרס ישועות יעקב לנכד רבינו בעמ"ח מצמיח ישועה ..... תרסז

מפתחות - מהדו"ח

מפתח מקורות ..... תשכט

מפתח עניינים ..... תשעג

שמות אנשים ומקומות ..... תשצה

לשון לימודים ..... תשצו

רשימת הספרים והמחברים ..... תשצט

דברים אחדים - מאת המוציא לאור

ישתבח היוצר ויתהלל הבורא, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, שהביאני עד הלום, ומאוצר מתנת חנם חנני, שזיכני להתעסק בקדשים, להוציא לאור עולם חיבורו של אחד מגדולי הפוסקים, ה"ה הספר שו"ת בית יעקב, במהדורא חדשה, באותיות מאירות עינים, עם ליקוטי הערות והגהות מגדולי ישראל בספריהם ובכתי"ק, כלול בהדרו. והכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, בהשגחה עליונה על כל פרט ופרט. על הכל אנחנו מודים לך, יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם.

חי"ל ורעדה יאחזון, בעמדנו פתח השער של הבית הגדול והקדוש, לבי יחיל בקרבי לגשת אל המקום הנורא הזה, לעמוד בסוד קדושים, מגדולי האחרונים, אשר קטנם עבה ממתני, ראשונים כמלאכי עליון, ואין לנו השגה ברוב גדולתן וקדושת תורתן. ואע"פ שהרבה יגעתי וטרחתי להוציא מתחת ידי דבר נאה ומתוקן, יראתי פן חלילה נכשלתי, או ח"ו לא כיוונתי אל האמת, או ששגיתי בדברי רבינו המחבר מעומק המושג וקוצר המשיג, ועל כן בלב נשבר ונדכה אבקש בזה סליחה ומחילה, וה' הטוב יכפר בעדי, אמן.

איתא בגמ' שבת (דף פט ע"א), 'אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום מצא להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות'. וצ"ב הענין של כתרים אלו. ועוד איתא שם לעיל (דף פח ע"א), 'בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע'. ואף זה צ"ב, והדבר צווח ואומר דרשוני.

והנה כתב הרמב"ן ש'זה ספר תולדות אדם' (בראשית ה, א) - היינו ספר התורה, שהוא הכולל תולדות ישראל. דאתם קרויין אדם (רמב"ן עה"ת שם). והוא 'כי מספר בני ישראל היו ס' רבוא, ואמרו המקובלים שהם ס' רבוא נשמות היוצאות מס' רבוא אותיות התורה, שרוחניות התורה הם נשמות ישראל והדור שקבלו התורה הם היו ס' רבוא הנשמות, ואח"כ הדורות הבאות אחריהם הם כולם ענפים מהם' (של"ה הק' פ' קרח). ודורשי רשומות אמרו כי ישרא"ל נוטריקון 'יש ששים רבוא אותיות לתורה'.

וסימוכין לזה דרשו במאמר חכמינו ז"ל (מגילה דף כט ע"א) 'מבטלין ת"ת מפני הוצאת המת וכו', וכמה כל צרכו וכו', רב ששת אמר כנתינתה (פירש"י: של תורה) כך נטילתה, מה נתינתה בששים רבוא כך נטילתה בששים רבוא', הרי שכל איש ישראל כשנפטר הרי הוא כנטילתה של תורה, ושיעורו בששים רבוא (עי' דרשות חת"ס לחג השבועות שנת תקצ"ז). וכן מבואר עוד במה שאמרו חכמינו ז"ל (שבת דף קה

ע"ב) 'העומד וכו' בשעת יציאת נשמה וכו', הא למה זה דומה לס"ת שנשרפה' (עי' מש"כ בזה בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' י). והוא הענין שדרש הרמב"ן, ששמו של כל איש ישראל וקורותיו רשומים באותיות התורה בפ' האזינו (עי' רמב"ן עה"ת שם בפ' כי אשא אל שמים ידי, בשם הספרי), וידוע בזה העובדא עם הרמב"ן ותלמידו אבנר (עי' שלשלת הקבלה דפו' ירושלים תשכ"ב עמ' קכח, וקב הישר פרק כג).

ובזה ניתן להבין מש"כ בספר הזהר הק' ד'קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא' (עי' זוה"ק אחרי דף עג ע"א). דהנה איתא בגמ' (שבת דף קה ע"א) 'אנכ"י נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית'. והכוונה בזה כדברי הרמב"ן (הקדמת הרמב"ן עה"ת), 'ועוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה'. ונראה דמפורש עוד כיוצא בו גם על תורה שבעל פה, דאי' בגמ' (ברכות דף ו ע"א) 'ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך'. הרי דעסק התורה אפי' בתושבע"פ - הוא ענין הזכרת שמו של הקב"ה (ועי' ברכות דף כא ע"א מנין לברכת התורה מלפניה דכ' כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו, ובח"א מהרש"א שם.). והיוצא מזה, דע"י אותיות התורה מתאחדן נשמות ישראל עם צרופי שמותיו הק', ומובן שפיר הא דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא. ובזה יובן הנוסח בברכת התורה 'כולנו יודעי שמך', דקאי על צרופי שמותיו ית' (עי' אליה רבא או"ח סי' מז).

והנה הני שני כתרים שזכו ישראל בשעה שאמרו נעשה ונשמע, י"ל דהם כנגד שני חלקי התורה. האחד מה שיש לנו בקבלה עד משה רבינו ע"ה מסיני, תורה שבכתב ושבעל פה, אשר עליהן אין להוסיף ואין לגרוע, ואצל כולם נתקבלו בשוה. והשני מה שיש לכל יחיד ויחיד חלקו בתורה, וכפטיש יפוצץ סלע שבעים פנים לתורה, ודברי תורה פרים ורבים, 'לפי שתורה שבע"פ שמסרה משה ליהושע ויהושע לזקנים וכו', אע"פ שהיתה ביאור התורה ומצותיה ביאור שלם, אין לך זמן ודור שלא יתחדש בהכרח, ויפלא למשפט' (תיו"ט בהקדמה). וע"ז אנו מתפללין בכל יום 'ותן חלקנ"ו בתורתך', וכן מברכין בלשון הוה 'נותן התורה' (ט"ז או"ח סי' מז).

והזוכה לכך, ומכוון לבו לחדש חידושים לאמיתה של תורה, שומע את הבת קול היוצאת מהר חורב בכל יום, 'לפי שבשעת מתן תורה יצא השפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני כל התורה כולה, שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה, הכל נאמר לו למשה מסיני, ואותו השפע קיים לעולם ועד, וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים, השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו, וזוכה לחדש חידושי התורה על ידי השפע ההוא שהוא כדמות רוח הקדש, והיינו מ"ש חכמים (שמות רבה מז, א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני, והיינו דכתיב קול גדול ולא יסף, שקול שפע מתן תורה לא פסק עד היום וקיים לעולם' (תורת חיים ב"מ דף פה ע"א ד"ה מכאן).

ויובן בזה מאמר חכמינו ז"ל (ע"ז דף יט ע"א) 'ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה'. ופירש"י 'נקראת על שמו של אותו תלמיד שטרח בה, כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם'. דמתחלה נקראת התורה על שם צרופי שמותיו יתברך, וע"י שהאדם טורח בה ומחדש בה, היא נקראת על שמו. ונמצא דמתחלת נתינת התורה כך היתה, דאע"פ שניתנה בביאור שלם, הרי על כרחנו כי יפלא למשפט צריכין

נמי למה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והרי התורה מונחת בקרן זוית, וכל מי שרוצה ליטול יבא ויטול, וע"י מה שעוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא של מתן תורה נח עליו, וזוכה שהתורה שמתחלה היתה נקראת תורת ה', לבסוף נקראת תורתו על שמו.

והנה ידוע דבחינת מלכות היא כנגד תורה שבעל פה, ו'כתר עליון הוא כתר מלכות' (תקוני זהר בהקדמה דף יז ע"א - פתח אליהו ואמר). ולפ"ז יש לבאר הא דהקב"ה קושר 'כתרים לאותיות', ד'כתר' - היינו תורה שבעל פה, ו'אותיות' - היינו תורה שבכתב. והענין, חדא די"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אסמכוהו רבנן אקרא ואתוון דאורייתא, והיינו שדרשות חז"ל שהן התורה שבעל פה קשורות ודבוקות עם אותיות התורה שבכתב. ועוד, ד'היות שלא מסר ה' ית' הכרעת ספיקות התורה לנביא ולא לבת קול, אלא לחכמי הדור' (דרשות הר"ן דרוש יא), 'כי התורה ניתנה עפ"י הכרעת שכל האנושי, ולא בשמים היא' (קצה"ח בהקדמה), וניתן לנו הזכיה להוסיף בחידושי תורה, וקודשא בריך הוא חדי בפלפולא דאורייתא ומשתעשע בחידושי תורה שבניו מחדשין, וכאמרו 'אביתר בני אומר' (גיטין דף ו ע"ב), נמצא דע"י שבני ישראל מחדשים חידושי תורה, הרי אנו נותנין בזה כתר חדש להקב"ה, והקב"ה קושרו באותיות התורה, ונמצא שע"י אותיות התורה וכתריהם בזה מתאחדן ישראל וקודשא בריך הוא בקשר עליון דאורייתא.

והנה מאמרם ז"ל כשם שאין פרצופיהן שוין כך אין דעותיהן שוות (ברכות דף נח ע"א), נאמר דוקא בישראל (גמ' שם), ועל כרחך משום דעל 'דעת תורה' קאמר. ועל שינוי הדעות בתורה כבר אמרו ז"ל 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' (גיטין דף ו ע"ב), ו'כך היא דרכה של תורה מעולם, וזה בונה וזה סותר' (שו"ת חת"ס אב"ע סי' קנא).

ובכל ארצות הגולה נתלוותה התורה עמנו, כדתניא (מגילה דף כט ע"א) 'רבי שמעון בן יוחי אומר, בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן', וידוע (זוה"ק פ' כי תצא) כי שכינה מורה על מלכות, מדת תורה שבע"פ כנ"ל. וזהו חיותנו בגלות, כדאיתא בירושלמי (תענית פ"ב ה"ו) ובילקוט שמעוני (יהושע ז, ט) 'ומה תעשה לשמך הגדול, ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר, שתף הקב"ה שמו בישראל, משל למלך וכו' כך אמר הקב"ה אם אני מניח את ישראל כמות שהם יהיו נבלעים בין האומות, אלא הריני משתף שמי הגדול ביניהם והם חיים, כמו שכתוב ומה תעשה לשמך הגדול המשותף בנו, מיד (שם י) ויאמר ה' אל יהושע קום לך, קום לך ההיא דאדכרתא'. ובזית רענן 'פי' זה הדבר שהזכרת ששמך משותף בשמנו, קום לך'.

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, כי מאז ומעולם היו גאוני ישראל שכתבו פירושים לבאר חיבורי קדמוניהם, זה מקשה וזה מפרק. וגדולי החכמים טרחו ליישב דברי זולתם, כי גברא רבה אמר מילתא אין מזחיחין אותו. ובכל מדינה ומדינה ככתבה וכל עם ועם כלשונו, דור דור ודורשיו בדרכי הלימוד המיוחדים לו, היו הולכים ורבים כתרי האותיות, והוסיפו נדבכים לבנין ההולך וגדל. ובדורנו אנו רוב עסקנו בקיבוץ ואיסוף דברי החכמים שקדמונו, 'משילכו הנמושות כל אדם מותרין בלקט' (פאה פ"ב מ"א), והוא 'לקוטי בתר לקוטי' (כדעת ר"ל ב"מ דף כא ע"ב), כננס על גבי ענק, עוסקים בקיבוץ אמרי שה פזורה ישראל.

אז אגמור בשיר מזמור, אשרינו מה טוב חלקנ"ו, ששמת חלק"י מיושבי בית המדרש, לברר מקחו של צדיק, ולהקים מחדש בית יעקב לתפארת, ומה טובו אהלי"ך יעק"ב, שמה נאספו כל העדרים, פלפלין ודובשין, הערות וציונים, כתרים לאותיות, מאירים ככוכבים וכולם בשמות יקרא, לעטר ולפאר ספרן של צדיקים, חד מתקיפי קמאי, אשר שמועותיו מבדרין בי מדרשא, וכתר התורה שהיה מונח בקרן זוית, הזריח אורו המבהיק, מזוקק שבעתים.

ובכן אברך את ה' אשר יעצני, אף לילות יסרוני כליותי, כי מן השמים קזכינא להתעורר לדבר מצוה לחזור ולהעלות על מזבח הדפוס ספרא הדין **שו"ת בית יעקב**. והנה מדי עסקי בזה נפלאתי ונשתוממתי לראות שדבריו הובאו בספרי הפוסקים עד אין מספר, והחילותי ללקטם אחד לאחד, והאוצר הולך וגדול עד כי רבה מאוד, אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, ולא עת לחשות, ואזרתי כגבור חי"ל לקבץ כל הבאים **באהל"י יעק"ב**, ולהדפיסו סמוך ונראה אל הבי"ת **בית יעקב**, והיה האהל שלם.

ועל כן יקרא שמו **אהלי יעקב**, שמו נאה לו, על דרך שכתב הגאון החיד"א בספרו פני דוד פ' חוקת, וז"ל: 'זאת התורה אדם כי ימות באהל, הרב פנים מאירות בראשון [שו"ת ח"א] בראשו בהקדמתו פירש, 'זאת התורה' יש לה מעלה, 'אדם כי ימות' אף שמת, הוא 'באהל' בית המדרש, דאומרים שמועה מפיו ושפתותיו דובבות בקבר. ויראה לפרש שארית הכתוב על פי זה, דהנה מוכח מהש"ס דאף האומר שמועה מפי חכם שאמר משם אחר והאחר מאחר, כולם שפתותיהם דובבות, ובזה פי' 'כל הבא אל האהל', כלומר לא תסבור דלמעלת שפתותיו דובבות שאמרתי 'אדם כי ימות באהל' כמו שפירש הרב הנזכר, צריך שיהיה החידוש בתורה מדעתו והלכה זו העלה מפי עצמו אמרה היולדה והמחזיקה, לא היא, אלא 'כל הבא אל האהל' הגם שאינו מחדש רק אומר מפי אחרים - שהוא בא אל האהל לבד ולא חידש ורק נתעסק באהל תורה, הוא זוכה למעלה זו ושפתותיו דובבות'.

ויה"ר שיהיה זה שכרי, על שעסקתי ויגעתי זה כמה שנים לחזור ולהדפיס ספר זה שיהיו שפתותיו של רבינו הבית יעקב דובבות בקבר, ובבחינת להגיד דבר בשם אומרו, וגם בליקוטי הערות לא לחדש באתי אלא להביא קושיות ופירוקים מאת גדולי ישראל, וכן בציונים קיבצתי 'כל הבא אל האהל' לציין המקומות שהביאו דברי רבינו, בחינת אחר מאחר, ועל כולם נאמר שיזכו למעלת 'כל הבא אל האהל' להיות שפתותיהם דובבות אכי"ר.

ויען דאיתא בספרים שראוי למחבר ספר לרמוז שמו בספר, הנה באהל"י יעק"ב בזה רמז לשמי - חנני' יו"ט ליפא נוטריקון חי"ל, בגימטריא באהל"י, והאותיות רמז נמי לשם אבותי בהיותי ב'ן אאמו"ר ר' יעק"ב י'ודא שליט"א, ושם אמי מורתי לא"ה שתחי'.

אל ההורים אשא עיני, עטרת ראשי אבי מורי שליט"א ואמי מורתי שתחי', על כל הטוב שגמלוני מעודי, על ברכיהם נתגדלתי, ובין כותלי ביתם נתחנכתי ברוח התורה והיראה, כמסורת בית אבותם ה"ה זקיני הגה"ח ר' פנחס עסטרייכער ז"ל, וזקיני הרה"ח ר' אלימלך לאנדא ז"ל. הן הם שהרהיבו בנפשי עוז לאהבת התורה, וגם זרזוני למלאכה הגדולה הזאת. אתה ה' תשמרם, עדי ינובון בשיבה דשנים ורעננים בבריות גופא ונהורא מעליא, לראות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, זרע בית יעק"ב.

מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, מוציא אסירים בכושרות, והביאני לביתו הגדול של מו"ח, מקום שמגדלין בו תורה עבודה וגמילות חסדים, ה"ה הרב החסיד ר' שרגא פייבוש יחיאל שפיטץ שליט"א וב"ב היקרה היא חמותי שתחי', מגזע אראלים ותרשישים ובנן של גדולים וקדושים זי"ע, בן הגאון אבדק"ק ביסטריץ שליט"א. יזכרו כולם לטובה על הטוב אשר גמלונו, ויתברכו ממקור הברכות מלא חפני טיבותא, חיים וברכה למשמרת שלום.

סמוך לגמר הוצאת הספר לאור עולם נלב"ע חותני זקני אשר נתקשרתי אתו בעבותות אהבה, ה"ה המפורסם בחסדיו הגה"ח רבי **אברהם יחזקאל גדליה יוסף ב"ר חיים הכהן שלאף ז"ל**, ר"מ בישיבת באבוב פה ק"ק לונדון יצ"ו קרוב ליובל שנים, הוא הגבר אשר פזר נתן מהונו להגדיל ולהחזיק תורה, וגם אותי תמך וחיזק ברוח נדיבה אשר ברוחו פי שנים. שבק לן חיים לכל חי ביום כ"ז מרחשון תשפ"א לפ"ק, אחרי שנות סבל מכאובים ויסורים. יהא זכרו ברוך, והדפסת ספר זה תהיה לעילוי נשמתו.

יעמדו על התודה והברכה כל אלו שעזרו לי, הן בליבון שמעתתא, הן בציונים ומראי מקומות, והן בכל עניני הוצאת ספר לאור עולם, ואי אפשר לפורטם כולם כי רבים הם.

בראש וראשון מפרסמין עושי מצוה ה"ה הנדיב היקר אשר רוח תורה בו המפורסם במעשיו הטובים הרה"ח משה יהושע חיים שטערנליכט שליט"א, שקיים מאמר הכתוב חכם לב יקח מצות, והוזיל זהב מכיסו ונתן לכסף מוצא להדרת הספר, יחילו ברכות על ראשו עד בלי די. ואתו עמו כל אלו שעזרו לי במעות קדימה ובסיוע שיש בו ממש, ויזכו לרוב נחת כל הימים.

לזכרון עולם יוחק בספר איש האשכולות מוהר"ר **שלמה** ב"ר יחזקאל **האניג** ז"ל, באנפהא נהירין חיזק אותי למלאכת הקודש. כמו כן יהא ספרנו לזכר נשמת הנדיב החסיד מוהר"ר ר' **מרדכי יודא** ב"ר יעקב **גאלדענבערג** ז"ל, שבטוב עין העביר לרשותי הגהות הגאון רבינו עקיבא איגר זי"ע שהיו מונחים באוצרו הטוב. ובד בבד יזכר לטוב יבלחט"א הרב החסיד ר' **שמריהו ציטראנענבוים** שליט"א על כל עזרתו, ובפרט בענין ההגהות הנ"ל.

על הטוב יזכר כבוד מוהר"ר יוסף צאהן שליט"א, על עבודתו המומחית במלאכת העימוד וצורת הדף, שטרח והוציא מתחת ידו דבר נאה ומתקבל ומאיר עינים.

במיוחד אזכיר טובתו של הרה"ג ר' **חנני' דוב גליק** שליט"א - ראש מכון גבעת עולם, שכבר זיכה את הרבים בכמה ספרי קדמונים שזכה להדיר, ורוח לבשה בו לראות בהוצאת ספר זה לאור עולם,

ועבר על חלק גדול מהספר וניפהו משגיאות כיד ה' הטובה עליו. וכן אזכיר להרה"ג ר' **ישראל אברהם גרינבוים** שליט"א על עזרתו המרובה בשדה הספר.

אחרון חביב, יזכר לטובה ידיד ה' וידיד כל בית ישראל, מוהר"ר **שלום יעקב דזייקאב** שליט"א, אשר לכל אורך הדרך עזרני בסיוע שיש בו ממש, בחכמה ובתבונה בעצה ותושיה לפלס מעגלותי בנתיב הישר. זכות רבינו המחבר תגן בעדם ובעדנו, ונזכה כולנו יחד לברכת רבינו שכתב 'ואחלה פני המעיין כל אשר בידו לתקן אל ימנע טוב, ויבא עליו ברכת טוב'. אמן.

ובכן אפרוש כפי בתפלה, כשם שזכיתי להדר ולפאר ספר זה, כך אזכה להתחיל ולסיים ספרים אחרים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, יחד עם עקרת ביתי אשת חיל מנב"ת מרים רחל שתחי', ועם הילדים אשר חנן אלקים את עבדך ה"ה משה, אלימלך, שרה יהודית, דבורה, נרם יאיר ויזרח לעד. עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבוני חסדיך, ואל תטשני ה"א לנצח, לראות דור ישרים יבורך, זרע קודש, עוסקים בתורה ובמצות, יראים ושלמים, ולא תמוש התורה מפי ומזרעי וזרע זרעי, מעתה ועד עולם.

ברוך אתה ה"א מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. פניך האר בעבדך ולמדני את חקיך. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשי ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. כן יהי רצון, אמן.

אור ליום ה' לסדר בשלח חמשה עשר בשבט ר"ה לאילנות תשפ"א לפ"ק

פה עיר הבירה לונדון

חנני' יום טוב ליפא עסטרייכער

בלאאמו"ר ר' יעקב יודא יצחק שליט"א

בן הרה"ח ר' פנחס ז"ל בן הרה"ח ר' משה אליהו ז"ל

פתח הבית

תולדות רבינו המחבר

א. וזרח השמש **ב.** בית חותנו **ג.** רבותיו **ד.** עם גדולי דורו **ה.** צויזמיר **ו.** זרע יעקב
ז. נכדו הרב מצמיח ישועה **ח.** שו"ת בית יעקב **ט.** מהדורא זו

א. וזרח השמש

גדול בדורו

זה ספר תולדות אדם, הגאון רבי יעקב אב"ד צויזמיר[א], שנתפרסם לדורות על שם ספרו, ונתכנה שמו בתפוצות ישראל 'הבית יעקב', או 'הרב בעל בית יעקב'[ב], או 'הגאון בית יעקב'[ג].

רבינו יעקב 'מפורסם גדול בדורו' היה[ד], נמנה 'בין הרים הגדולים'[ה], נחשב 'מגדולי ישראל' ואחד מן 'הרועים', והיה מ'הארזים בישראל אשלי רברבי'[ו]. רבים מהאחרונים התייחסו אליו בהערכה מופלגת, החשיבוהו כאחד 'מכת הקודמים, רבנן קשישאי'[ז], ו'הגאון גדול האחרונים'[ח], וכתבו עליו 'שכדאי הם דברי רבינו לסמוך עליהם'[ט] כעל 'אילן גדול'[י].

והנה הספר בית יעקב זכה בשעתו לפרסום רב לעלות על גפי מרומי קרת, ואיבדרו חידושיו בבי מדרשא במדה מרובה ודנו בדבריו למאות ולאלפים. אמנם תולדות חייו מעולם לא נרשמו לזכרון בספר, ועל כגון דא נאמר 'דבריהן של צדיקים הן הן זכרונן'. לכן אזרנו חי"ל לירד בגנים וללקוט שושנים, לקצור אומר הבא מן החדש, ומה שעלתה במצודה נפרסה ביריעה שלפנינו.

גזע תרשישים

בשער ההקדמה פתח לן רבינו פתחא בכבוד אבותיו, 'אמר הצעיר **יעקב**, בן לאדוני אבי החסיד **מוהר"ר שמואל** זלה"ה, בן החסיד **מוהר"ר תנחום** זלה"ה מק"ק בריסק, אשר מנוחתו כבוד בארץ הקדושה צפת תובב"א'[יא]. ואף אנו נבקש תחילה את תולדות אבותיו שבערוגתם צמח אילן פארות זה.

א. חשוב לציין שהיה גאון אחר בשם ר' יעקב [ב"ר יצחק] אב"ד צויזמיר, שחי בזמן לפני רבינו, והלה חיבר ספר טעמי המסורה שנדפס בשנת שע"ו, ואין לטעות ולהחליף ביניהם. ב. כן הוא מכונה בספר תורת הרא"ם (סי' יט), שו"ת לר' אלכסנדר סנדר מרגליות, דודו ורבו של הבית אפרים. וכן בספרי חכמי הספרדים מצוי 'הרב בית יעקב'. ג. שו"ת חת"ס, אבה"ע ח"א סי' קלו. ד. מעין החכמה, להג"ר משה יוסף שארף, לבוב תקצ"ד, ב"מ דף נח ע"א בגמ' אי הכי רישא. ה. חקר הלכה, להג"ר אלעזר קאליר בעמ"ח אור חדש עמ"ס פסחים וקדושין (חקירה א אות ד בסופו). ו. החיד"א, בספרו שו"ת חיים שאל (ח"א סי' מט). וראה שם שכולל יחד 'שלשת הרועים' רבינו, המהרש"א, והמשנה למלך, ועי' עוד שם. וכן הזכירו בספרו שם הגדולים ערך ספרים 'בית יעקב' וכתב עליו ש'חי בזמן הרב ש"ך'. ז. שו"ת בנין עולם, להג"ר יצחק אייזיק חבר (יו"ד סי' כח-כט). וראה שם שכולל יחד את הב"ח, ותשובת בית יעקב, ופרי תבואה. וכלשון הזה כתב גם הג"ר שמחה זעליג ריגר זצ"ל מו"ץ דק"ק בריסק, בתשובה שנדפסה בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ג סי' נא). ח. שו"ת טור האבן, להג"ר אליעזר אויערבאך, פוריצק תקע"ח, סי' מב. ט. שו"ת ברכת יוסף, להג"ר יוסף לאנדא אב"ד יאס (לעמבערג תרכ"ג, אבה"ע סי' ל דף יז ע"ב). וכולל שם יחד את רבינו והפנים מאירות. י. חקר הלכה הנ"ל שם. יא. כנראה ר' תנחום נלב"ע לא יאוחר מיום כ"ח אייר שנת ת"ט לפ"ק, כפי העולה מחתימת

מוהר"ר תנחום, זקנו של רבינו, היה צדיק וחסיד מופלג, וכך נכתב עליו[יב]:

> **החסיד** המובהק המופלג צדיק יסוד עולם רבנו תנחום מבריסק דליטא, עלה בערך באותו הזמן שעלה השל"ה הקדוש לארץ ישראל. ולפי המסורה בבריסק דליטא, שני אלו עם הנאמן של כל מדינת ליטא בועד מדינת ליטא, רבנו יואל הלוי סג"ל[יג], למדו קבלה אצל תלמידי האר"י הקדוש, ובמיוחד אצל רבנו שמואל בן רבנו חיים ויטאל זצ"ל.

אביו של רבינו, החסיד מוהר"ר שמואל, נמצא חתום על גביית עדות ביום כ"ח אייר שנת ת"ט לפ"ק, על אשה גלמודה אסורה בכבלי העיגון, שהתירוה להנשא ע"י עדות גוי מסל"ת. וז"ל שם:

> **כל** הנ"ל הוגבה לפנינו כדת וכהלכה יום ב' כ"ח אייר תט"ל [-ת"ט לפ"ק] וכו' ונאם שמואל בן א"מ החסיד מהר"ר תנחום זצ"ל[יד].

לא ידוע בברור זמן פטירתו של ר' שמואל, אכן פעמים בחתימת תשובותיו חתם רבינו: 'הצעיר יעקב בלא"א החסיד מהר"ר שמואל זלה"ה'[טו]. כפי העולה מהקדמת רבינו, כמה שנים טרם הדפסת הספר [שנדפס בשנת תנ"ו] כבר היה לו בן בשם שמואל, וכפי הנראה נקרא כן על שם אביו[טז].

דרך כוכב מיעקב

שנת לידת רבינו לא ידועה לנו, אמנם בין השנים ת"ח ות"ט[יז] לשנת תי"ז לפ"ק[יח], כבר גדל להיות לאיש, שקיל וטרי במלחמתה של תורה עם גדולי הדור[יט], ואף צירפוהו לישב על מדין יחד עם גדולי הפוסקים[כ]. משחר נעוריו קיים רבינו הוי מתאבק בעפר רגליהם של תלמידי חכמים[כא], וזכה ליצוק מים ע"י הרבה מגדולי ישראל שבאותו הדור, הן מפיהם והן מפי כתבם[כב].

הר"ר שמואל בשו"ת דברי רננה (סי' נט) המובא להלן. יב. ספר דו יובלין שבת שבתון - פרח שושנים אדומה, עמ' רלו, רלח, להר"ר חיים דובער גולבסקי ז"ל, מילידי ק"ק בריסק, נכדו של הג"ר שמחה זליג ריגר זצ"ל דיין דמתא שם. יג. ר' יואל סג"ל 'נאמן המדינה' , מוזכר בפנקס המדינה - ליטא (ברלין תרפ"ה, סי' צח-ק, עמ' 23-22). יד. שו"ת דברי רננה (סי' נט). שמה באו על החתום שלשה רבנים, הראשון: נאם ישראל בן לא"א הר"ר נחמן ז"ל חונה פה בעלשיטן, השני חתם ר' שמואל, והשלישי: ונאם הלל בלא"א דוד זצ"ל. טו. וכן חתם בסי' ט, שנכתב ביום י"ט מנחם אב תל"ו לפ"ק. א"כ נפטר לא יאוחר משנת תל"ו לפ"ק. טז. לשון רבינו: 'והוסיף ה' יגון על יגוני, אשר נלקח מאתי מבחר פניני, בני הבחור החשוב שמואל, אשר נשמע שמעו בקרב ישראל'. יז. כן כתב בסי' עט: 'אכן מימים קדמונים משנת הגזירות ת"ח ות"ט והלאה ראיתי תשובה אחת' וכו'. ובדומה לזה כתב עוד בסי' סח: 'והנה זה כמה שנים ראיתי תשובת הגאון וכו', ויען שזה שנים רבים כי ראיתי כד הוינא טליא, אכתוב מה שעלה על זכרוני'. יח. ראה מה שכתב רבינו בסי' קמג: 'הנה דין הנ"ל בא לפני המאור הגדול מוהר"ר משה בעל חלקת מחוקק, ולפני המאור הגדול מוהר"ר יצחק אב"ד דק"ק פוזנן, ולפני מ"ו חמי המאור הגדול מוהר"ר יצחק אייזק אב"ד דק"ק טיקטין. והיו נבוכים בדין זה מאד, וצירפו אותי ח"מ עמהם לשאת ולתת עמהם'. והרי החלקת מחוקק נלב"ע ביום כ"ב מרחשון תי"ז לפ"ק. יט. כי היה לרבינו מו"מ בחליפת מכתבים עם הש"ך עוד טרם ש'נסע לארץ אחרת מחמת מלחמת הריקים' (סי' יא). וכן דן עמו פנים בפנים: 'וכבר היה לי וויכוח עם בעל ש"ך בעצמו בהיותי בק"ק ווילנא' (סי' כ). כ. ולפי זה נולד בסוף שנות הש'. כא. הלה המה: הט"ז (סי' ל), הש"ך (סי' ט, וסי' כ), החלקת מחוקק (סי' קמג), ועוד - ועל זה ראה להלן בפרק 'עם גדולי דורו'. כב. ראה מה שכתב רבינו בסי' סח: 'והנה זה כמה שנים ראיתי תשובת הגאון מוהר"ר שמואל בהגאון מוהר"ר פייוש בענין זה, ויען שזה שנים רבים כי ראיתי כד הוינא טליא, אכתוב מה שעלה על זכרוני, דכתב שם שהיה לו ויכוח עם הגאון הגדול מוהר"ר ליב מפראג ז"ל'. וכן בסי' עט: 'אכן מימים קדמונים משנת הגזירות ת"ח ות"ט והלאה ראיתי תשובה אחת על אשה שהעידה וכו', וכתב המאור הגדול מוהר"ר יעקב שור ז"ל להלכה וכו', וראיתי שם באותה תשובה שבעל ט"ז הסכים עמו להתיר'.

הוראות לשימוש במפתח

- המפתח כולל בתוכו מפתח מקורות, מפתח נושאים, מפתח שמות אנשים ומקומות, ומפתח לשון לימודים.
- כל המקורות שהובאו בדברי רבינו בספרו כאן מצויינים במפתח לפי מספר העמוד בספר.
- אחרונים ממפרשי הרמב"ם והשו"ע שהביאו את דברי רבינו, הוזכרו במפתח לפי הסימן בספר: "הביא את דברי רבינו שבסי' ג". וכן במפתח לשון לימודים צוין לפי הסימן בספר ולא לפי העמוד.
- נו"כ השו"ע שרבינו דן בדבריהם בהרחבה, צויין מספר העמוד **באות מודגשת**.
- הרא"ש, הרי"ף והמרדכי הובאו בסוף כל מסכת בש"ס.
- כל המפרשים שעל סדר התנ"ך, המשנה, ש"ס בבלי וירושלמי, רמב"ם וטוש"ע הובאו על סדר הספר. הראשונים והמחברים על הש"ס הובאו בנוסף גם במפתח ספרי ראשונים ואחרונים.

מפתחות

תנ"ך

תורה

בראשית

א, כ רש"י שלח
א, כד רש"י שלח
ט, א ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ תה
ט, כה ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו תה
יו, ט ואתה את בריתי תשמר שמא
יו, יג המול ימול יליד ביתך וגו' שמא
יט, לד ותאמר הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש וגו' תו
יט, לו ותהרין שתי בנות לוט מאביהן תו
כא, ח ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק רמב
כב, ג וישכם אברהם בבקר תע
לא, מ הייתי ביום אכלני חרב תעד. תעז
לה, יא גוי וקהל גוים יהיה ממך תכו
ג, כה פקד יפקד אלקים אתכם והעלתם את עצמתי מזה שסט

שמות

ד, כה ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה שמג
יב, ב החדש הזה לכם ראש חדשים כו
יב, יז ושמרתם את המצות תע
יד, יג לא תספו לראתם עוד עד עולם לח. שסח
יד, ל וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים לח
יח, כב והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך קיט
כא, כה סקול יסקל השור שצד
כב, יג וכי ישאל איש מעם רעהו וגו' תעה
כב, יט בלתי לה' לבדו תסט
כב, ל ובשר בשדה טרפה לא תאכלו נז
כג, א אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס תמא
כג, ז מדבר שקר תרחק וגו' תמא
כה, ה רש"י ד"ה תחשים קמב
כה, ה רא"ם קמד
כה, ה גור אריה קמב
כה, ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם צו
לא, יד ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת צו
לה, א ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' צו

ויקרא

ב, א גור אריה שצד
ה, כג והשיב את הגזלה אשר גזל תקנח
ה, כד ושלם אתו בראשו וגו' תקנח
יא, יא ושקץ יהיו לכם קנ
יב, ג וביום השמיני ימול בשר ערלתו תע
יז, טו וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה קנ
יח, ה אשר יעשה אתם האדם וחי בהם רפג
יח, ו לא תקרבו לגלות ערוה רנז. רסא
יח, כא ומזרעך לא תתן להעביר למלך רפב
יח, כא-כד ומזרעך לא תתן להעביר למלך וגו' רפג
יח, כא רמב"ן רפג
יח, כב רמב"ן תו
יט, יד ולפני עור לא תתן מכשל קנא
יט, טז לא תעמד על דם רעך קעד. תצח
כב, ח נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אני ה' קנ
כה, ו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה קנב
כה, מד מהם תקנו עבד ואמה קמט

במדבר

ה, ז והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' תקנט
ה, ז והשיב את אשמו בראשו וגו' תקנח
ה, ז וחמישתו יסף עליו תקנח
ה, ח אליו האשם המושב לה' לכהן תקנח
ה, יט רש"י סט
ו, כ ואחר ישתה הנזיר יין שפא
טז, כו סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה נ
יט, ב ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום וגו' קיז
כא, ז כי דברנו בה' ובך תסט
כה, יא פנחס רבינו בחיי תכז
ל, יג אישה הפרם וה' יסלח לה שסג
לב, ג עטרות ודיבן תמז
לב, כא בעל הטורים - ועבר לכם כל חלוץ רנז
לה, כא מות יומת המכה וגו' תכד

דברים

א, יב איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם עב
א, טו רש"י ד"ה אנשים תנג
ו, ז ובשכבך ובקומך קנא
ז, כה לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך רמה
ח, יט והיה אם שכח תשכח את ה' אלקיך וגו' יט
יא, יג רש"י יט. תלה
יב, טו יאכלנו כצבי וכאיל מ
יב, כא רש"י נז

מפתח נושאים מפורט

אבנר
דוד הלך אחר מיטתו, ויצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים רלט
נהרג, ולא מת ע״י מלאך המות רמ

אברהם
צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי, אם אנו בקיאים בזמן זה שא
עכו״ם אינם קרויים אדם אלא האדם, האם אברהם נקרא אדם רפג

אדם
עכו״ם אינם קרויים אדם אלא האדם, והאם אברהם נקרא אדם רפג

אדם הראשון
שור שהקריב קרן אחת היתה לו במצחו, מין טהור או טמא קמג

אהרן הכהן
היה גלגול מהרן רמט

אומר מותר
אם נקרא שוגג או מזיד רעה; שב

אונאה
מכר שטר שוה אלף בדינר, ביותר ממחצה בטל המקח נט

איטר
נטל לולב בימינו או תפילין בשמאלו, האם יצא תקג
לענין קינוח בימין, אחר ימין שלו או ימין דעלמא תקג

אילנות
אם יש חילוק בקציצת עץ פרי בין בשלו לבין בשל אחרים או ברה״ר תנט
לקצוץ אילן העושה פירות כשצריך למקומו תנט
לקצוץ מקצת מאילן העושה פירות תסא

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו
שותפין שא׳ מהם ניסך את יין השותפות, האם נאסר תקכב
בעלים שנתנו לאחר רשות לשחוט לע״ז תקכג
מתי אמרינן לצעוריה קא מכוין תקכב

אין אדם מוריש שבועה לבניו
האם הוא דווקא ביתומים מן היתומים קעט

אין מבטלין איסור לכתחלה
בטל ברוב על פי הוראה בטעות האם נאסר בדיעבד רעד

אין מערבין שמחה בשמחה
הטעם רג

איסורי אכילה
בהמה שאכלה מעט דברים האסורים מהו לשוחטה בתוך מעת לעת א
בהמה שנתפטמה מדברים האסורים א

איסורי דרבנן
* ע״ע דברי חכמים
אם בי״ד רשאים לקנוס ועי״ז לגרום טריפה לבהמה תכו
האם יש כח ביד חז״ל לאסור דבר המפורש בתורה להיתר קנא
יש כח לחכמים לעקור איסור תורה בשב ואל תעשה, מה נקרא שוא״ת לענין זה תכד
לגזור למיגדר מילתא לעבור על איסור תורה בקום עשה רפט; תכה

איסורים מבטלים זה את זה
מאי שנא ממצוות מבטלות זו את זו רד

אליהו הנביא
בהר הכרמל, אם ילפינן מיניה תכה
למה למדו מאליהו ולא מיהושע שקדם לו שנא׳ את סוסיהם תעקר תכו
מדוע נטמא לבן הצרפית הרי כהן הוא תכז
מה שאמר ׳וכדבריך עשיתי׳ משום שפנחס זה אליהו תכו

אמירה לעכו״ם
* ע״ע גוי
בחול המועד, ליתן הרווח לעניים מקרי לצורך מצוה קמ
בכל איסורי התורה תלא
לצורך מצוות טבילה, אם מותר לומר לגוי לחתוך צפרניה תלא

אסמכתא
המתחייב מתנה עבור הבטחת בשורה מבתו שנו
כתוב בשטר מתחילה בדרך אסמכתא ולבסוף דלא כאסמכתא שנו

אסתר המלכה
טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, הטעם שלא נאסרה לבעלה קלד
למה צוותה לצום עליה שלשה ימים ושלשה לילות קלו
מה שאמרה ׳וכאשר אבדתי אבדתי׳, האם באמת נאסרה קלה

אעשה ולא אעבור
(עשה דבר שאמרו שלא לעשותו כדי לא לעבור, והוא אומר אעשה ולא אעבור. כגון להתחיל במלאכה קודם התפלה וכדו׳)
האומר כן ועבר, חשוב אנוס או פושע רלב
האם אסור לומר כן באיסור דרבנן רלג

אפיקורס
האוכל שקצים ורמשים האם הוא אפיקורס שלח

ארבע מינים

אתרוג
ניטל עוקצו ביו״ט שני תסז
ניטל עוקצו האם מהני לחברו ע״י מחט תסז
נקלף מקצתו ואח״כ נקלף כולו, נמצא הפסול חוזר להכשרו רפא
האם חייב לזכות אתרוג שלו לעיר שאין להם והוא יצא בשל הקהל שפד
הפך ולקח לולב בשמאל ואתרוג בימין תקב
לקחם בסודר או בכלי, באיזה אופן לא יצא תסח; תקעט
מתנה ע״מ להחזיר האם צריך להחזיר מיד שפה